

Галіна АДАМОВІЧ

Кніга “Максім Багдановіч. Пясняр чыстае красы”, якая выйшла ў выдавецтве “Мастацкая літаратура” ў серыі “Жыццё знакамітых людзей Беларусі” (укладанне Т.Шэляговіч), выклікае асаблівую цікавасць, хоць часта ў розных колах гучыць думка пра непатрэбнасць класічнай літаратуры, тым больш літаратуры пра класіку і класікаў. Кніга, прысвечаная Багдановічу, вядома, не атрымае шырокага распаўсюджання ў “грамадстве спажывання”. Але, з другога боку, яна будзе мець свайго чытача. І гэты чытач будзе не толькі прафесійным філолагам. Гэта будзе чалавек, якому класіка патрэбна таму, што гэта своеасаблівая паэзія “чыстае красы”. І таму, што “Бог даў Беларусі, як свята, паэта, // А з ім — адчуванне святой вышыні” (В. Жуковіч). І таму, што “калі ад слова роднай песні // Душу пяшчота ахіне, // Самота светлая ўваскрэсне, // Дык будзе хораша і мне” (Н. Гальпяровіч). І класіка будзе патрэбна таму, што, як казаў Максім-кніжнік, “когда пробудится душа человека, — только песня сможет утолить ее”.

У чым можа заключацца ці заключаецца “звышзапатрабаванасць” гэтай кнігі? Першы адказ ляжыць на паверхні: спаўняецца 120 год з дня нараджэння Паэта. А было некалі і 50, і 75... “Яму было б зараз семдзесят пяць год... — пісаў у эсе “Летапісец” У. Караткевіч. — Якая прычына, што Максім Багдановіч застаецца для нас ледзь не самай сімпатычнай і роднай постацю ў гісторыі беларускай літаратуры?” І прапанаваў адзін з адказаў: “Максім Багдановіч даў нам першы ўрок гісторыі. Даў яго, нарадзіўшы ў нашых людзях гонар за сваё мінулае, і гістарычнае мысленне, і веру ў будучае.”

Аднаго гэтага хапіла б на вечны яму помнік”.

У кнізе змешчаны па-свойму эксклюзіўныя матэрыялы пра творчасць Максіма Багдановіча. І такія матэрыялы, без перабольшвання, складаюць асноўны змест кнігі.

“Каб зразумець паэта, трэба ісці ў краіну паэта...”, — пісаў Гётэ. Наша падарожжа ідзе сцяжынамі Максіма: першы раздзел “Светлы ж след будзе вечна жывым...” уводзіць у кола тых, хто ведаў Максіма Багдановіча. Іх успаміны — багатая крыніца для прыхільнікаў біяграфічнага метаду вывучэння літаратуры. Тут прадстаўлены літаральна ўсе моманты, неабходныя для аналізу мастацкага свету паэта праз прызму яго біяграфіі і жыццёвага акружэння (сваякоў, сяброў, сучаснікаў); падаюцца звесткі пра выхаванне і адукацыю; увага звернута і на прыватныя моманты жыцця творцы, склад яго характару.

Першыя сярод усіх — успаміны бацькі паэта, Адама Ягоравіча Багдановіча. Раней яны друкаваліся ў выданні, якое стала бібліяграфічнай каштоўнасцю (“Страніцы из жизни М. Горького”, Минск, 1965). Успаміны сведчаць пра наяўнасць у Беларусі ў XIX ст. высокаадукаваных, інтэлігентных, багата адораных ад прыроды людзей. Нават і цяпер у сучаснай Беларусі не так лёгка знайсці сям’ю, дзе б выхаванне дзяцей адбывалася на такім сапраўды высокім, гуманістычным, духоўным узроўні. А што б маглі напісаць маці паэта, калі б так

У адным з сучасных амерыканскіх кінафільмаў ёсць цікавы эпізод. Дырэктар школы звяртаецца да вучняў з пытаннем: “Калі ў вас ёсць грошы на дзве булчкі, што вы купіце?” — і сама ж адказвае на яго: “Булчак для цела і ружу для душы”... Гэтае пытанне я неаднойчы задавала студэнтам. У адным выпадку пераважалі прыземленыя адказы (“дзве булчкі”, “булчак і больш нічога”, “булчак сабе і булчак сяброўцы / маці”), а ў

У гэтым трагічнае схавана характэрнае

заўчасна не скончылася яе малядое жыццё?! Вялікі малярскі пачатак ляжыць на ўсёй спадчыне Максіма Багдановіча. Калі адбітак бацькі — гэта вобраз Максіма-кніжніка, то праобраз маці высыпаў і крышталізаваўся ў самых любімых, заветных радках паэта: “Там, пэўна, ціха калыхае лесунка, спяваючы над ім, старая лесуніха” ці “Я паняў... Я каленямі стаў прад табою”...

Сярод тых, хто ўспамінае Максіма, — сваякі (Г. Валасовіч-Гразнова, Н. Кунцэвіч), сябры (З. Бядуля, З. Верас, Дз. Дзявольскі, А. Смольч), знаёмыя (М. Агурцоў, А. Залатароў, С. Каньгін, М. Магучьскі, А. Радкевіч, А. Цітоў) і інш. У іх успамінах паэта ўстае чалавекам незвычайнага характэрна: яго высакародная душа, непадкупнае сумленне, творчае гарненне выклікалі здзіўленне і захапленне, павагу і непрыхаваны боль. Успаміны сяброў даюць цэласнае ўяўленне пра чалавека, які імкнуўся пра жыць адведзенае яму кароткае жыццё асэнсавана, адухоўлена, пакідаючы па сабе не толькі “хорошую, добрую памяць” (А. Цітоў), але і спадчыну, якая патрэбна Бацькаўшчыне. Кніга ўспамінаў дазваляе здзейсніць падарожжа ў пачатак мінулага стагоддзя, адчуць веру ў адраджэнне роднага краю, любоў да роднай зямлі, што стала ахвярай ваенных дзеянняў.

Гэта першае кола асоб, якія пакінулі менавіта гістарычнае сведчанне пра паэта, чалавека, сына, сябра, паплечніка. Яны ўзнавілі вобраз Максіма, перадалі атмасферу высокай духоўнасці, шчырай узнёсласці, якая была і засталася звязаная з яго імем. Раздзел кнігі мае адпаведную назву: “Светлы ж след будзе вечна жывым...”, паколькі след, пакінуты Максімам Багдановічам у жыцці тых, хто ведаў яго, светлы і прамынысты. Хоцаўца верыць, што гэты след пазначыў шляхі, якімі будуць упэўнена крочыць адданыя творчасці, радзіме, удзячныя сваім блізім і мінуламу людзі.

Але гэта ўсё гістарычныя сведчанні. Яны ў большай ці меншай ступені аднаўляюць перад чытачом партрэт, гісторыю рэальнай асобы, канкрэтнага чалавека. Другі раздзел кнігі мае назву “Госць з высокага неба”. Бо класік і ёсць “госць з высокага неба”, той, хто адухоўляе сваёй прысутнасцю іншых, хто надае жыццю новыя вымярэнні... Спадчына класіка адрозніваецца тым, што яна змяняе духоўную атмасферу, перайначвае нават літаратурны працэс, даючы яму, з аднаго боку, вышэйшае мастацкае вымярэнне, выпрабавуючы ім новыя творчыя здзяйсненні, з другога — яна з’яўляецца крыніцай натхнення для новых пакаленняў творцаў. *Госць з высокага неба* паўплываў на творцаў сярод дзе свайго часу: М. Багдановічу прысвяцілі свае мастацкія творы яго паплечнікі, калегі.

Артыкулы, нататкі, эсы, сабраныя ў раздзеле, раскрываюць сядчыню Максіма-класіка ў самых розных аспектах. Так, у раздзеле “Страцім-лебедзь” Зм. Бядулі (датаванае 1941 г.) утрымлівае некалькі вобразных аналогій. Першая — Страцім з верша паэта і Страцім-Максі-

“Кніга “Пясняр чыстае красы”, якая выйшла ў выдавецтве “Мастацкая літаратура” ў серыі “Жыццё знакамітых людзей Беларусі” (укладанне Т.Шэляговіч), выклікае асаблівую цікавасць, хоць часта ў розных колах гучыць думка пра непатрэбнасць класічнай літаратуры, тым больш літаратуры пра класіку і класікаў. Кніга, прысвечаная Багдановічу, вядома, не атрымае шырокага распаўсюджання ў “грамадстве спажывання”. Але з другога боку, яна будзе мець свайго чытача. І гэты чытач будзе не толькі прафесійным філолагам.

ма. Другая аналогія: апавяданне напісана ў 1941 г. А апавед вядзецца пра падзеі, якія адбываліся ў гады Першай сусветнай: “Канец 1916 года. Мароз. Ноч...” Мастацкая паралель надзвычай выразная. У сумным 1941-м дапамагаў выжыць прыклад Максімавага жыцця...

Беларускія літаратуразнаўцы, даследчыкі роднай літаратуры прысвячаюць творчасці паэта сваю навуковую дзейнасць. Так, С. Александровіч піша мастацка-публіцыстычны наваткі “Над Волгай” і “Ляснік бухты” пра мясціны, дзе жыў паэт. Славуты бібліяграф Н. Ватацы сабрала вялікі навукова-бібліяграфічны матэрыял пра жыццё і творчасць М. Баг-

дугім — разам з побытавым значна большая ўвага надавалася духоўным каштоўнасцям (“ружу цяпер і потым”, “булчак і паштоўку для родных”, “булчак і кветкі”, “зборнік Ясеніна”...). Пэўна, ёсць акрамя ўласна біялагічных і іншых прыярытэты ў сучаснай моладзі. І сярод названых — кніга. Кніга, пра якую мы павядзем размову, з ліку тых неардынарных выданняў, што не так часта трапляюць на нашы кніжныя паліцы.

валёў... “Вянок” аб’яднаў не толькі “малюнк і спевы” самога паэта, але і тых, хто чэрпаў з адной з ім крыніцы, углядаўся ў адну з ім Зорку, каго неслі адны з ім крылы вольнага птаха.

У верхах згадваюцца і апяваюцца родныя паэту мясціны (Мінск, Волга, Ракуцёўшчына, Ялта). Але найперш і найбольш — Ялта. Бо менавіта яна стала святым месцам, куды здзяйсняюць сваё паломніцтва мастакі беларускага слова. І праходзіць яно не толькі праз Беларусь і Крым, але, як і ў вядомым сюжэце “Паломніцтва ў краіну Усходу” Германа Гессэ, яно ідзе па розных краінах, злучаючы людзей, пакаленне, пераходзячы ў новае стагоддзе.

Ніжні Ноўгарад згадвае ўкраінская паэтэса Мая Львовіч. Суперажываючы Максіму ў яго адзіноце (“ды сіратаю рос...”), адчуваючы вялікі цяжар працы, узятая Максімам дзеля радзімы (“І цвердзь зямлі ўзяў сын”), роднай мовы (“І мову ўзяў”), паэтка верыць і разумее, што самаахвярная праца-жыццё не зніклі дарам: “І ўпаў Максім. // Ды з долы ўстала маці ўсіх — Айчына”.

Ліра паэта пачынае гучаць, калі ўражвае не толькі прыклад жыцця і творчасці, але і адзін верш, адзін вобраз, радок... Самыя любімыя вобразы, на якія адгукваецца сэрца і душа паэтаў, — вобразы Страціма-лебедзя, зоркі Венеры. У гордага, вольнага птаха, у Максіма, ёсць іншыя абліччы: Сакольнік (“Дзякуй табе, Сакольніку” Р. Барадудліна), арол — “Ён радзіўся арлом // З крыллем арлім” (“Максіму Багдановічу” В. Віткі). Некалі паэт верыў у тое, што зорка Венеры можа наблізіць чалавека да яго каханай. Сёння “вачамі зоркі Венеры” нам “глядзіць у вочы Максім Багдановіч” (Д. Бічэль). Толькі высокая паэзія сапраўды можа адкрываць шляхі, каб злучаць закаханых, знаходзіць спосабы пераадольваць Час і Прастору. І гэта магчыма дзякуючы высокай місіі паэта, які адкрывае такія шляхі, таму што “ўсе мы разам ляцім да зор”.

“Усе мы” — творцы розных пакаленняў. “Усе мы” — гэта тыя, каго ўжо няма (А. Александровіч, П. Броўка, У. Дубоўка, У. Караткевіч, М. Лужанін, Р. Семашкевіч, С. Шушкевіч, Я. Янішчыц), і тыя, хто ўслаўляюць паэта сёння (Р. Барадудліна, Л. Галубовіч, С. Валодзька, Н. Гальпяровіч, Л. Забалоцкая і многія іншыя). “Усе мы” — гэта прадстаўнікі розных народаў. “Усе мы” — гэта створцы, для каго спадчына Максіма — неспатольная крыніца натхнення ў майстэрстве паэзіі.

Кніга завяршаецца, можна сказаць, урачыстымі вершам Я. Янішчыц — “Ялта-1917” — гімнам Паэту і Паэзіі. Бо “Смерці ў Паэта няма — // Ёсць Нараджэнне!” І такім новым нараджэннем Багдановіча стала кніга ўспамінаў, артыкулаў, прысвячэнняў. Таму што і гэта кніга ёсць таксама прысвячэнне Паэзіі.

Мабыць, не ўсё вымяраецца прагаю “булчкі” і патрэбамі цела...
И всё же, всё же...

Трэці раздзел “Усе мы разам ляцім да зор...” звернуты да ўсіх нас і з’яўляецца словам, якое маглі б вымавіць удзячныя паэту нашчадкі, “усе мы...” І хоць мы дыстанцыраваны ад паэта ў часе, але мы, магчыма, і больш набліжаны да яго. Бо паэты — гэта створцы. Суразмоўцы. Паплечнікі. Нават калі на раздзяляе не адно дзесяцігоддзе.

Вершы 69 паэтаў аб’яднаны імем Максіма. Да Гіпакрэны, выбітай крылом Максімавага Страціма, прыйшлі і прэзаікі, што адгукнуліся сваімі вершамі: З. Бядуля, І. Мележ, С. Ка-